

УДК 343.617

Волошин Володимир Олександрович — професор спеціальної кафедри Національної академії Служби безпеки України, доктор медичних наук, професор,

Кузьмін Сергій Аркадійович — старший науковий співробітник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України

Визначення невиліковної інфекційної хвороби, що є небезпечною для життя особи, як кваліфікаційна ознака, яка відмежовує злочинне діяння із зараження нею від інших злочинів

У статті на підставі комплексного підходу досліджується зміст терміну невиліковна інфекційна хвороба, що є небезпечною для життя людини, який використано у нормах статей 130, 131, 132 КК України, визначається сукупність ознак зазначених невиліковних інфекційних хвороб, які мають бути покладені в основу кваліфікації та відмежування від інших суміжних складів злочинів.

Ключові слова: тілесні ушкодження, невиліковна хвороба, кваліфікація злочинів, кваліфікаційні ознаки, зараження хворобою.

Стаття 3 Конституції України у своїй першій частині проголошує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Одночасно ст. 27 Конституції України проголошує: “Кожна людина має невід’ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов’язок держави — захищати життя людини.” Суспільна безпека злочинів проти життя особи полягає в тому, що вони спрямовані на позбавлення людини життя, як найвищої соціальної і особистої цінності. При позбавленні особи життя безглуздо вести розмови про

якісь цінності або дії, що нібито можуть компенсувати таку втрату. Якщо при вчиненні деяких інших злочинів це ще можливо, то при позбавленні особи життя така можливість відсутня — життя втрачається незворотно. Життя людини охороняється як абсолютне благо, на яке ніхто не має права посягати [1, с. 475].

У той же час, на загальному фоні складів “традиційних” злочинів проти життя особи, кваліфікаційні особливості яких ґрунтовно досліджені, визначені та випробувані на практиці багатьма поколіннями провідних науковців у галузі вітчизняного (радянського та українського) кримінального права, залишаються недостатньо дослідженими кваліфікаційні особливості ряду “нових” складів злочинів, що посягають на той же родовий об’єкт кримінально-правової охорони. Зокрема, йдеться про зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної хвороби (ст. 130 КК), неналежне виконання професійних обов’язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної хвороби (ст. 131 КК) та розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної хвороби (ст. 132 КК).

Важливість та актуальність досліджень кваліфікаційних особливостей саме цих складів злочинів обумовлені не тільки стрімким поширенням протягом останніх років в Україні саме таких видів суспільно небезпечних хвороб, а і необхідністю відмежування таких складів від інших суміжних. Зокрема, це стосується умисного вбивства (ст. 115 КК), умисного тяжкого тілесного ушкодження (ст. 121 КК), вимагання (ст. 189 КК), застосування зброї масового знищення (ст. 439 КК) тощо. Варто також відмітити, що збудники хвороб можуть використовуватись у якості знаряддя вчинення різних злочинів і представниками організованих злочинних угруповань як насильницької, так і корисливо насильницької спрямованості, а отже для правильної практичної кваліфікації таких діянь необхідна ґрунтовна розробка, в першу чергу, понятійного (термінологічного) апарату, притаманного саме цій вузько специфічній сфері, пов’язаній із завданням саме певного виду спеціальних тілесних ушкоджень людині. Зокрема, спеціальні терміни мають бути використані за правилами тієї сфери, звідки вони запозичені [2, с. 79]. Отже, такий важливий елемент правильної кваліфікації злочинів, як понятійний (термінологічний) апарат, має бути запозичений, практично у повному обсязі саме із медичної науки. Певну практичну проблему становить також і те, що на сьогодні ряд інфекційних невиліковних хвороб, що є небезпечними для життя особи, ще недостатньо досліджені з боку самої медичної науки.

На переконання авторів, в основу наукових досліджень щодо визначення змісту термінів, характерних для такої категорії злочинів, має

бути покладений виключно комплексний підхід, що об'єднував би як фахові юридичні знання в галузі теорії кримінального права, так і фахові знання в галузі епідеміології та інфектології.

Одночасно автори мають констатувати, що такі комплексні наукові дослідження з метою напрацювання понятійного (термінологічно-го) апарату та виділення кваліфікаційних особливостей злочинів, пов'язаних саме із вище зазначеними спеціальними видами тілесних ушкоджень, із одночасним залученням до них фахівців та науковців у галузях кримінології, кримінального права, епідеміології та інфекційних хвороб людини не проводились. Отже, на практиці створюються передумови для слідчих помилок при проведенні розслідування таких кримінальних справ та винесення судом у таких справах необґрунтованих рішень, що є неприпустимим.

Метою даної роботи є комплексне дослідження та систематизація окремих положень, що мають бути покладені в основу кваліфікаційних особливостей злочинів, передбачених нормами статей 130, 131 та 132 КК України, а також відмежування їх від суміжних складів злочинів.

Законодавець не визначає переліку інших (крім вірусу імунодефіциту людини) невиліковних інфекційних хвороб, що є небезпечними для життя людини та мають бути віднесені до передбачених у диспозиціях норм статей 130, 131, та 132 КК України. Отже, органам розслідування та суду в кожному випадку окремо необхідно проводити вирішення цього питання з врахуванням конкретних обставин справи та певних медичних аспектів, що, природно, перебувають поза межами суто юридичних понять.

Невиліковні інфекційні хвороби — це хвороби, що можуть викликати у хворого інкурабельність, як наслідок проникнення і розмноження мікроорганізмів у макроорганізмі (в організмі людини) з наступним розвитком складного комплексу їх взаємодії — від носійства збудників до вираженої хвороби [3, с. 307]. В медицині інкурабельність — визначається як стан хворого, при якому загальні або місцеві зміни, що спостерігаються при патологічному процесі виключають можливість врятувати життя людини чи повністю відновити здоров'я та працездатність [3, с. 302].

У даному випадку, на практиці досить важливим є відмежування саме невиліковних інфекційних хвороб, що є небезпечними для життя людини, як від інших інфекційних невиліковних хвороб, так і від біологічної зброї, яка є видом зброї масового знищення.

Зокрема, для хвороб, що підпадають під ознаки, визначені у диспозиції норм ст. 130 КК України, як правило, характерна певна латентність. При звичайному перебігу вони можуть призвести до смер-

ті людини, проте її настання не є обов'язковим наслідком хвороби. Крім того, важливою обов'язковою ознакою даної категорії хвороб є те, що навіть при застосуванні новітніх методів лікування відсутня можливість повністювилікувати людину. Отже, довічно зберігається можливість загострення захворювання (його рецидивного прояву) та (або) має місце носійство інфекції. Те, що після проведення курсу лікування, особа, залишаючись носієм інфекції, не є небезпечною для оточуючих, у побуті значення не має. До такої категорії хвороб, зокрема, відносяться гепатит С (Hepatitis C), туберкульоз (збудник *Mycobacterium tuberculosis*) тощо.

Слід звернути увагу, що венеричні хвороби, не підпадають під ознаки даної категорії хвороб, оскільки кримінальна відповідальність за зараження ними прямо передбачена у нормах ст. 133 КК України (Зараження венеричною хворобою). Зауважимо, що медицина визначає венеричні хвороби як різні за етіологічними факторами, патогенетичними особливостями, структурними і клінічними проявами інфекційні захворювання, спільним для яких є спосіб зараження — переважно статевим шляхом [3, с. 111].

Не можуть бути віднесені до категорії (переліку) хвороб, що підпадають під дію диспозицій норм ст. 130 КК України інфекційні невиліковні хвороби, що окремо (без наявності в організмі інших патологій чи хворобливих процесів), або взагалі не можуть безпосередньо спричинити смерть людини, або сучасні методи лікування дають змогу стабілізувати стан здоров'я та гарантовано запобігти смерті саме через патологічний розвиток такого захворювання, хоча такі хвороби не можуть бути повністювилікувані, а носійство їх збудника зберігається у людини довічно. Наприклад, це стосується вірусу простого герпесу (*Herpes simplex*). Отже, за наявності факту зараження особи такою інфекційною невиліковною хворобою, питання про кримінальну відповідальність може вирішуватись, залежно від обставин справи (в першу чергу, наслідку, що фактично настав). Отже даний факт може бути визнаний як взагалі незлочинне діяння або як відповідні умисні чи необережні тілесні ушкодження (статті 121, 122, 125, 128 КК України).

З іншого боку, не можуть бути віднесені до категорії (переліку) хвороб, передбачених у диспозиціях норм ст. 130 КК, невиліковні інфекційні хвороби, які у випадку зараження ними особи потенційно, незалежно від інших обставин, призвели до її смерті протягом певного (заздалегідь прогнозованого) періоду часу внаслідок послідовного розвитку хворобливого процесу, пов'язаного із даним збудником хвороби, яка не підлягає лікуванню. При цьому стан здоров'я такої людини не підлягає стабілізації, а летальність при такому інфекційному захворюванні становить близько 100 %. Це стосується, зокрема, таких особливо

небезпечних захворювань, як сказ (збудник належить до родини рабдовірусів (Rhabdoviridae) роду Lyssavirus), сибірська виразка (збудник *Bacillus anthracis*) тощо.

У таких випадках кваліфікація дій винного за ст. 130 КК виключається, а кримінальна відповідальність має наставати за відповідний злочин проти життя особи (ст. 115 (Умисне вбивство) або ст. 119 КК (Вбивство через необережність)).

Окремо слід розглядати випадки застосування біологічної зброї, як виду зброї масового знищення, оскільки окреме місце займає рівень летальності осіб, які підпали під дію біологічної зброї.

Біологічна зброя — це спеціальні боєприпаси та бойові прибори із засобами доставки, споряджені біологічними (бактеріологічними) засобами. Вона призначена для масового ураження людей, сільськогосподарських тварин, рослин тощо [4, с. 142]. Отже, ця зброя обов'язково включає в себе два компоненти: біологічні (бактеріологічні) засоби та різноманітні спеціальні боєприпаси (прибори) для їх застосування. При цьому до спеціальних (ентомологічних) боєприпасів належать: авіаційні бомби, генератори аерозолів, артилерійські снаряди, міни, ракети, контейнери тощо. Характерними способами застосування біологічної зброї є: розпилення біологічних рецептур для зараження приземного шару повітря частками аерозолу (аерозольний спосіб); розсіювання у районі цілі штучно заражених біологічними засобами кровососних переносників (трансмісійний спосіб) та зараження біологічними засобами повітря або води у замкненому просторі за допомогою диверсійного спорядження (диверсійний спосіб).

Отже, у таких випадках, кримінальна відповідальність за ст. 130 КК України виключається, а діяння винного мають кваліфікуватись за відповідною частиною ст. 439 КК (Застосування зброї масового знищення).

Узагальнюючи вищенаведене, можна дійти висновку щодо комплексу сукупних ознак невиліковних інфекційних хвороб, які є небезпечними для життя людини та підпадають під дію норм диспозицій статей 130, 131 та 132 КК України. Факт їх наявності, що має бути покладений в основу кваліфікації, необхідно встановлювати з посиланням на відповідні результати судово-медичної експертизи, призначення якої за справами даної категорії має бути обов'язковим.

До цих ознак, слід віднести:

— при звичайному перебігу такі інфекційні хвороби потенційно можуть призвести до смерті людини, проте її настання не є обов'язковим наслідком хвороби;

— при застосуванні сучасних методів лікування відсутня можливість повністю вилікувати дану інфіковану людину;

— у особи довічно зберігається можливість загострення захворювання (його рецидивного прояву) та (або) має місце носійство збудника такої інфекції;

— хвороба, збудником якої інфіковано особу, не відноситься до категорії венеричних хвороб;

— хвороба, збудником якої інфіковано особу, не відноситься до категорії особливо небезпечних або карантинних інфекційних захворювань, летальність за яких становить близько 100 % протягом визначеного (достатньо точно прогнозованого) періоду часу, внаслідок послідовного розвитку саме цього патологічного процесу, що не підлягає лікуванню сучасними методами, а стан здоров'я такої людини — стабілізації;

— відсутній факт застосування біологічної (бактеріологічної) зброї.

Список використаних джерел

1. Курс советского уголовного права : Часть Особенная / под ред. проф. Н. А. Беляева, М. Д. Шаргородского. — Т. 3. — Л. : Изд. ЛГУ им. А. А. Жданова — 1973. — 648 с.

2. Кузьмін С. А. Теорія держави та права у питаннях і відповідях : [посібник] / С. А. Кузьмін, Д. М. Карпенко. — К. : ПАЛИВОДА А. В., 2010. — 128 с.

3. Червяк П. І. Медична енциклопедія / П. І. Червяк. — К. : Вид. центр “Просвіта”, 2001. — 1024 с.

4. Защита от оружия массового поражения / под ред. В. В. Мясникова. — [2-е изд., перераб. и доп.]. — М. : Воениздат, 1989. — 398 с.

В статті на основі комплексного підходу досліджується значення терміна неизлечимое инфекционное заболевание, опасное для жизни человека, который используется в нормах статей 130, 131, 132 УК Украины, определяется совокупность признаков указанных инфекционных заболеваний, которая может быть положена в основу квалификации и размежевания от иных смежных составов преступлений.

On the basis of the complex approach the meaning of the term incurable infectious disease, which is a dangerous for the life of person, using in the norms of articles 130, 131, 132 of the Criminal Code of Ukraine is investigative in the article. The totality of the signs of these infectious diseases, which can be fixed in the basis of qualification and delimitation from other related corpus delicti is determined.

Стаття надійшла до редакції журналу 1 квітня 2010 року.